

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

Cu titlu de manuscris
CZU: 343.2.7.043.2

GEORGIAN Dan

**VINOVĂȚIA PENALĂ:
CONCEPT ȘI CARACTERIZARE**

**Specialitatea științifică:
554.01 – Drept penal și execuțional penal**

Autoreferatul tezei de doctor în drept

CHIȘINĂU, 2016

Teza de doctorat a fost elaborată în cadrul Catedrei Drept Public a Universității Libere Internaționale din Moldova.

Conducător științific:

MARIȚ Alexandru, doctor în drept, conferențiar universitar

Referenți oficiali:

1. **ULIANOVSKI Xenofon**, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar
2. **TIMOTIN Mariana**, doctor în drept, conferențiar universitar

Componența Consiliului științific specializat:

1. **CUȘNIR Valeriu**, președinte, doctor habilitat în drept, profesor universitar
2. **BERLIBA Viorel**, secretar științific, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar
3. **DOLEA Igor**, doctor habilitat în drept, profesor universitar
4. **BUJOR Valeriu**, doctor în drept, profesor universitar
5. **ULIANOVSKI Gheorghe**, doctor în drept, conferențiar universitar
6. **PĂVĂLEANU Vasile**, doctor în drept, profesor universitar (România)

Susținerea va avea loc la data de „27” mai 2016, ora 14:00, în ședința Consiliului științific specializat D 30.554.01-14 din cadrul Universității de Stat din Moldova (mun. Chișinău, str. A. Mateevici, 60, bloc 4, aula 222).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a CNAA (www.cnaa.md).

Autoreferatul a fost expediat la „___” _____ 2016.

Secretar științific al
Consiliului științific specializat,
dr. hab., conf. univ. _____

BERLIBA Viorel

Conducător științific,
dr., conf. univ. _____

MARIȚ Alexandru

Autor: _____

GEORGIAN Dan

© Georgian Dan, 2016

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei derivă din importanța cunoașterii proceselor psihice caracteristice vinovăției penale, reieșind din ierarhia actelor normative, precum și din necesitatea unei analize a tematicii care ține de conceptul vinovăției și teoriile asupra ei.

Vinovăția penală a constituit de-a lungul timpului o problemă de interes deosebit atât pentru doctrina penală, cât și practica judiciară națională și a altor state europene. Or, după cum am constatat și apreciat în conținutul lucrării nici până în prezent nu s-a încetățenit un concept unic în această materie.

Marea parte a doctrinei europene s-a axat pe concepția normativistă asupra vinovăției penale.

La ora actuală în discuție se pune faptul fundamentării vinovăției penale fie pe baza:

- *concepției psihologice* sau
- *concepției normative*.

Ceea ce ar justifica, probabil, aplicarea concepției normative asupra vinovăției penale este admiterea, odată cu fundamentarea ei, a caracterului, deși excepțional, totuși exonerativ de răspundere penală a erorii de drept penal.

În baza acelorași rațiuni preferabilă ar mai fi concepția normativistă și finalistă, mai ales în ceea ce privește fundamentarea și explicarea infracțiunilor comise din culpă și manifestate prin inacțiune (omisiune).

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemelor de cercetare. Studiul realizat se bazează pe un subiect mult mai extins comparativ cu identificarea *stricto sensu* a noțiunii și conceptului de vinovăție penală.

În context, s-a încercat *lato sensu* a se iniția o extensie inclusiv asupra unor noțiuni și definiții ale altor procese psihice ale dimensiunii subiective ale infractorului, în particular cele referitoare la mobilul și scopul infracțional. Or, acestea, în viziunea noastră, apar drept procese psihice specifice laturii subiective și nu vinovăției penale. Acest *ultimo ratio* își găsește argumentare detaliată în conținutul lucrării.

Pe de altă parte, subiectul analizat la niv *stricto sensu* se referă doar la aspectele ce țin de procesele psihice ale persoanelor fizice implicate în comiterea infracțiunii, dar nu și ale celor juridice.

La baza cercetării în cauză au fost puse lucrările mai multor autori din România, Republica Moldova, Franța, Marea Britanie, Statele Unite ale Americii, Federația Rusă etc. În acest ultim sens, avediețiem autorii: M. Basarab, V. Dongoroz, G. Antoniu, I. Mircea, Gh. Mateuț, C. Bulai, F. Streteanu, V. Pașca, C. Mitrache, V. Papadopol, T. Toader, M. Apetrei, I. Pascu, C. Drimer, L. Biro, C. Butiuc, A. Boroii, A. Dincu, V. Dobrinou, I.

Dobrinescu, Șt. Daneș, J. Grigoraș, G. Râpeanu, O. Loghin, A. Filipaș, Ch. Nistoreanu, I. Molnar, V. Lazăr, A. Ungureanu, I. Tănăsescu, N. Giurgiu, O.-A. Stoica, C. Stegăroiu, M. Zolyneak, T. Pop, I. Tanoviceanu, N.-T. Buzea, V. Păvăleanu (România), I. Macari, A. Borodac, C. Florea, A. Barbăneagră, S. Brînză, X. Ulianovschi, A. Mariș, S. Botnaru (RM), V. N. Cudreavțev, A. V. Naumov, I. D. Cozachina, G. Crigher, B. A. Curinov, N. F. Cuznețav, N. Taganțev, S. V. Borodin, O. L. Dubovic, I. G. Filianovschii, D. P. Cotov, V. V. Luneev, A. A. Piontcovschii, A. I. Rarog, S. A. Tararuhin, V. I. Tcacenco, B. S. Volcov, A. Ugrehilidze, C. F. Tihonov, B. V. Zdravomâslov, N. I. Zagorodnicov, V. A. Iacușin (Federația Rusă), F. Antolisei, G. Bettiol, G. Fiandaca, E. Musco, H. H. Jescheck, F. Mantovani, V. Manzini, R. Maurach, R. Maurach, A. Miriska, C. Birnbaum, F. Curi, J. Robert, P. Bordessoule, I. C. Smith, B. Hogan, H. Lecrec, C. Elliot, F. Quin, R. Panain, R. Merle, A. Vitù, G. Ștefani, G. Levasseur, B. Boulloc, F. Desportes, J. Pradel, Donnedieu De Vabres, F. W. Bless, J. Wessels (alte state) etc.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei constă în cercetarea vinovăției penale, prin identificarea locului acesteia în cadrul dimensiunii subiective de ansamblu a infracțiunii sau a laturii subiective a infracțiunii și analiza tuturor proceselor psihice caracteristice infracțiunii.

Pentru realizarea scopului indicat, au fost puse în evidență mai multe obiective, în special:

- efectuarea unei sinteze asupra problemelor teoretice și ale celor practice legate de procesele subiective sau psihice ale persoanei infractorului la comiterea infracțiunii;
- analiza amplă și profundă a multitudinii de aspecte ale vinovăției penale și ale întregii laturi subiective a infracțiunii sau ale altor aspecte conexe ori tangente acesteia;
- cercetarea reglementărilor penale, cât și ale celor nepenale asupra conceptului de vinovăție penală, ale celorlalte procese psihice conexe și tangente acesteia;
- elucidarea într-un mod adecvat a concepțiilor și școlilor care au predominat în anumite timpuri referitor la vinovăția penală;
- identificarea și investigarea importanței care se acorda dimensiunii subiective, în general, și persoanei infractorului, în mod special;
- cercetarea diferitor concepții contemporane sau încă actuale referitoare la vinovăția penală;
- constatarea și aprecierea viabilității concepțiilor în raport cu diferite ipoteze și situații, forme faptice și modalități de manifestare a diferitor infracțiuni;

- identificarea unor dimensiuni ale vinovăției penale – în calitate de trăsătură de bază a infracțiunii și element al laturii subiective a infracțiunii, delimitarea de rigoare și interpretarea aferentă.

Metodologia cercetării științifice. Baza metodologică și teoretico-științifică a investigației este cuprinsă de un ansamblu de teorii și concepte specifice diferitor domenii ale dreptului, materializate, ca finalitate, în conținutul tezei de doctorat. Printre metodele utilizate se identifică: *metoda logică* (analiza diferitor concepții, noțiuni sau definiții controversate asupra proceselor psihice ale dimensiunii sau laturii subiective a infracțiunii; evaluarea unor puncte de vedere expuse în literatura de specialitate și înaintarea, unde era cazul, a propriilor argumente), *metoda istorică* (analiza instituției vinovăției de-a lungul evoluției perioadelor istorice și, respectiv, a evoluției reglementărilor referitoare la aceasta), *metoda sistematică* (analiza aspectelor subiective ale infracțiunii în raport cu alte instituții ale dreptului penal, cum este cel al fazelor sau etapelor infracțiunii, unitatea și pluralitatea de infracțiuni și infractori, individualizarea pedepsei penale, precum și în raport cu o serie de infracțiuni din PS a CP), *metoda comparativă* (aprecierea conceptelor referitoare la vinovăția penală și a altor procese psihice sau subiective ale persoanei infractorului în raport cu legislații penale ale altor state, inclusiv a doctrinelor și practicii judiciare în domeniu), *metoda sociologică* (prezentarea diferitor statistici sau sondaje asupra infracțiunilor intenționate comise în stări afective sau emotive, respectiv ale celor comise cu intenție directă în raport cu cele manifestate prin intenție indirectă; în mod corespunzător, numărul infracțiunilor din culpă utilizat în diversele legislații românești) etc.

Drept repere metodice au servit legile logicii formale, principiile de bază ale epistemologiei fenomenelor, inclusiv a factorilor care contribuie la eficientizarea aplicării legislației penale. Analiza izvoarelor utilizate pe parcursul cercetării a fost efectuată în conformitate cu principiul obiectivității.

Noutatea și originalitatea științifică. În ceea ce privește noutatea științifică a lucrării, aceasta ar putea fi apreciată printr-o abordare nouă a conceptului de vinovăție penală în raport cu legislația penală în vigoare a României și, respectiv, încercarea de a realiza o cercetare sistematico-teoretică asupra dimensiunii subiective a infracțiunii, în ansamblu.

La sintetizarea subiectului în cauză - în mare parte, s-au invocat unele tratamente conceptuale tradiționale, prin inspirație din alte studii efectuate anterior asupra subiectului. Totuși, atât după structură, cât și după modul de sistematizare și analiză, în această lucrare s-a recurs, în mare parte, la un stil propriu, evitându-se repetările inutile.

Aspectul creativ-novator reiese din formularea propunerilor proprii asupra unor inspirații din legislațiile cu formule sau expresii juridice mai reușite. Și acest fapt - fie atunci când sunt interpretate pe larg și complex sau multiaspectual unele definiții sau expresii, fie atunci când se renunță la asemenea formulări și se lasă acest tratament în seama doctrinei.

În calitate de sursă de inspirație și de soluții apar și pozițiile fundamentate sau bine încetățenite ale unor reglementări istorice, care, deseori, se pot atribui ca o sursă binevenită de inspirație și pentru actualul legiuitor penal.

Problema științifică importantă rezolvată prin conținutul tezei de doctorat elaborate constă în fundamentarea unei concepții clare asupra vinovăției penale, fapt care determină identificarea acesteia în cadrul dimensiunii subiective de ansamblu a infracțiunii, iar prin acestea și dezvoltarea sistemului de reglementare a vinovăției – ca semn al infracțiunii și element al conținutului infracțiunii, oferindu-se posibilitatea unei eficiente aplicări a cadrului normativ în materie de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite și în limitele vinovăției admise.

Semnificația teoretică. Cercetarea vinovăției penale nu este numai o problemă a ramurii dreptului penal, ci și a ramurii dreptului civil. De altfel, sub acest aspect s-a făcut remarcă de rigoare, precum că în sistemul de drept *comen law* s-a ajuns, în anumite cazuri, la o unificare a conceptului culpei penale cu a celei civile. Or, acest lucru este practic imposibil de realizat în sistemul național legislativ, dar și în întreg sistemul de drept *romano-germanic*. În acest ultim sens, deși s-au analizat unele *aprecieri pur obiective* asupra *răspunderii penale* în cazul unor infracțiuni în care persoanele sunt considerate vinovate fără a se dovedi procesele psihice ale vinovăției sau fără a se face careva referiri asupra acesteia, se consideră că, sub acest aspect, sunt evidente doar *niște reminiscențe ale răspunderii obiective*.

După cum rezultă și din elementul structural, întreaga lucrare s-a axat pe studiul și aprecierea corespunzătoare a proceselor subiective ale infracțiunii, respectiv a concepției psihologice asupra vinovăției – concepție, care a stat, de fapt, la baza definirii legale a vinovăției penale.

Ca urmare a analizei diferitor opinii doctrinare și sistematizării practicii judiciare în raport cu diferite tematici, se consideră că studiul are o mare importanță teoretică și practică. Or, latura subiectivă a infracțiunii constituie unul dintre elementele esențiale ale conținutului infracțional. Pe cale de consecință, o apreciere adecvată și bine fundamentată științific sau teoretic ar ajuta organele judiciare la o calificare corectă a faptelor, inclusiv prin analiza aspectelor subiective și ale altor aspecte tangente sau corelate ale acestora.

Valoarea aplicativă a lucrării reiese din rezultatele cercetării și unele concluzii teoretice de care se face uz la perfecționarea cadrului legislativ în materia dreptului penal. Alte concluzii și recomandări prezentate și sintetizate în lucrare ar putea constitui, sub unele aspecte, temeuri de perfecționare a legislației penale în domeniu.

Tot astfel, se consideră că studiul sau rezultatele investigației științifice ar putea fi utile pentru elaborarea unor programe analitice la disciplina dreptului penal, elaborarea cursurilor, manualelor universitare sau ale altor studii, articole științifice sau monografii legate de subiectul cercetat.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

- Problematika subiectului cercetat urmează a fi analizat dintr-o perspectivă dublă: istorică și filozofică. Adică paralel cu unele analize din perspectiva evoluției reglementărilor istorice asupra subiectului vinovăției penale, se impune și cel care privește analiza empirică, adică a naturii, esenței, perspectivelor și dimensiunilor de abordare a concepțiilor filozofice din diverse perioade istorice.

- Se consideră că urmează a fi preferabilă adoptarea teoriei normative. Or, pentru a se putea reține în acest fel vinovăția, este necesar ca subiectul să fie responsabil, adică să posede acea capacitate de a-și reprezenta semnificația actelor sale și de a fi stăpân pe acestea (a fi liber neimpus, neforțat în propriile sale activități infracționale). Or, cunoașterea urmează a fi actuală și posibilă asupra caracterului ilicit al conduitei infracționale și doar în acest mod ar exista o posibilitatea reală de a acționa în conformitate cu exigențele ordinii juridice.

- Concepția psihologică a vinovăției și-a demonstrat limitele în fundamentarea și explicarea proceselor psihice în raport cu cunoașterea sau conștientizarea ilicitului penal, ale culpei penale - ca formă a vinovăției, în particular a formei fără prevedere (neglijență) a acesteia.

- Nu se susține opinia potrivit căreia o infracțiune omisivă ar putea fi în concret săvârșită și printr-o acțiune, caz în care am fi în prezența unei așa-numite infracțiuni omisive prin comisiune.

- Pentru existența vinovăției este necesară atât intenția sau culpa, alături de cele trei condiții esențiale pe care le impune teoria normativă: responsabilitatea, cunoașterea antijuridicității faptei și exigibilitatea unei conduite conforme normei juridice.

- Vinovăția penală capătă o dublă semnificație: trăsătură esențială a infracțiunii și subelement principal al laturii subiective a infracțiunii.

- Stabilirea vinovăției (din latura subiectivă a infracțiunii) constituie momentul final al stabilirii conținutului concret al infracțiunii săvârșite. Deci, constatarea că fapta săvârșită întrunește elementele constitutive ale

unei infracțiuni prezumă, în același timp, constatarea vinovăției făptuitorului.

- Vinovăția penală constitui un concept sau un posterior, ce presupune existența unei fapte care să prezinte toate trăsăturile obiective ale normei de incriminare și nu poate fi trecută înaintea cerinței - *fapta să fie prevăzută de legea penală*, ci după aceasta.

Implementarea și aprobarea rezultatelor cercetării. Concepțiile și concluziile de bază ale tezei au fost expuse prin conținutul mai multor lucrări științifice, constituind , în același timp, subiectul unor referate prezentate la conferințe științifice naționale și internaționale (*Emoțional or affective mental processes, the concept and essence of reduced liability for committing an offense -Procesele psihice emotive sau afective, conceptul și esența responsabilității reduce la comiterea infracțiunii – 2010; The provocation to an unpremeditated or affective intention - Provocarea la intenția repentină sau afectivă.* 6^{U1} Edilion of International Conference The European Integralion - Realilies and Perspectives - 2011), precum și la ședințele catedrei Drept Public a Universității Libere Internaționale din Moldova în anii 2008-2012.

Publicațiile la tema tezei. La tema tezei de doctorat au fost publicate 8 articole științifice.

Volumul și structura lucrării. Din punct de vedere structural, teza de doctorat este constituită din adnotări, lista abrevierilor utilizate în teză, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie, declarație privind asumarea răspunderii, CV-ul autorului. În ansamblu, lucrarea pune în evidență 172 pagini text de bază, iar în lista bibliografică sunt incluse 259 titluri.

Cuvinte-cheie: latură subiectivă, dimensiune subiectivă, vinovăție, proces psihic, intenție, imprudență, praeterintenție, eroare, premeditare, motiv, scop.

CONȚINUTUL TEZEI

Introducerea descrie *actualitatea și importanța problemei supuse cercetării științifice, scopul și obiectivele lucrării, noutatea științifică a rezultatelor obținute, problema științifică importantă soluționată, semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor și sumarul compartimentelor tezei de doctorat.*

1. Analiza materialelor științifice referitoare la vinovăția penală pune în evidență, din punct de vedere structural, trei paragrafe (inclusiv concluziile capitolului 1 al tezei).

Operîndu-se, în principal, cu literatura de specialitate din Republica Moldova, România, Statele Unite ale Americii, Italia, Marea Britanie, Franța, Federația Rusă etc. se stabilește un anumit loc și rol al concepțiilor

științifice ale vinovăției, mai mult sub aspectul prezenței ori lipsei unor studii științifice în această materie.

În ipoteza mai multor discuții și dezbateri științifice, mai întâi la nivel doctrinar, apoi în plan practic, s-a ajuns la o etapă de recunoaștere a efectului exonerativ de răspundere penală. Doar ulterior s-a consacrat pe cale legislativă efectul exonerator al erorii de drept penal. Or, aceasta a avut loc în mod excepțional. Astfel, la ora actuală, eroarea de drept penal a fost recunoscută în unele sisteme de drept pe cale jurisprudențială (Belgia, Olanda), iar în alte sisteme a fost impusă de Curtea Constituțională (Italia), în vreme ce în codurile penale adoptate recent - aceasta a fost consacrată într-un mod explicit (Franța). Dar există și legislații care: 1) abordează problema doar la nivel de inițiativă legislativă ori unde problema în cauză nu se abordează nici la nivel doctrinar și nici la nivel legislativ (CP al RM (redacția) din 12.06.2003).

1.1. Analiza materialelor științifice referitoare la vinovăția penală publicate în România și Republica Moldova. T. Pop apreciază infracțiunea și vinovăția ca fiind „... faptă antijuridică și culpabilă, sancționată penalicește...”. [1, p. 189]

N. Buzea susține că vinovăția penală, din punct de vedere al formei, aparține fenomenelor juridice, iar din punct de vedere al fondului - fenomenelor psihice. [2, p. 347] Este evident că suportarea sau retrăirea vinovăției este legată de formarea la personalitatea umană a normelor morale de comportare, odată cu dezvoltarea personalității.

V. Dongoroz și alți autori români constată că, pentru a fi în măsură să exprime relevanța penală a vinovăției, subiectul trebuie să aibă aptitudinea de a se autodetermina în cunoștință de cauză sau capacitatea bio-psihică de a acționa în conștiință de cauză. Vinovăția este, așadar, expresia sintetică a întregului aspect subiectiv, deoarece privește doar unele manifestări psihice care sunt caracteristice și specifice laturii subiective a infracțiunii. [3, p. 383]

I. Oancea remarcă faptul că latura subiectivă (ca atitudine psihică a infractorului) este formată din stări intelective (atitudinea conștiinței, scop, stări afective și volitive, motive, mobiluri), adică atitudinea psihică ce precede și însoțește fapta infracțională și urmările ei. [4, p. 112]

În cadrul studierii laturii subiective a infracțiunii este necesar să se acorde o deosebită atenție problemelor legate de mobilul și scopul infracțiunii, care, în toate cazurile, influențează asupra formării rezoluției și asupra gradului de pericol social concret al faptei comise. [5, p. 89-90] În anumite cazuri, mobilul și scopul infracțiunii pot constitui trăsături ale laturii subiective a conținutului legal al infracțiunii. Cu toate că, în principiu, ele sunt prezente în cadrul laturii subiective a oricărei infracțiuni

concrete. De fapt, ar fi de neconceput ca un anumit fapt social să fie realizat fără un anumit motiv sau scop decât eventual mecanic. Ea constituie caracteristica întregii activități psihice a persoanei legată de săvârșirea faptei. Tot ea, la rândul ei, cuprinde totalitatea condițiilor privitoare la atitudinea psihică a făptuitorului față de activitatea săvârșită, condiții cerute de lege pentru ca acest act să constituie infracțiune. Aceste elemente reprezintă condiții care privesc atitudinea conștiinței și a voinței făptuitorului față de acțiunea sau inacțiunea care constituie elementul material al infracțiunii, respectiv, față de urmarea imediată, precum și față de legătura de cauzalitate dintre acestea.

M. Basarab definește responsabilitatea ca fiind aceea capacitatea psihofizică de a înțelege caracterul faptelor sale, de a-și da seama de valoarea și de urmările lor, precum și de a-și determina și dirija în mod normal voința în raport cu acțiunile proprii. [6, p. 106] Achiesăm pe deplin la acest ultim punct de vedere deoarece, prin prisma acestei definiții se poate constata legătura vinovăției cu celelalte trăsături esențiale ale infracțiunii. Definiția în cauză are și meritul de a aborda latura subiectivă a infracțiunii nu ca o simplă atitudine psihică concretă față de faptă și urmări (cum de fapt ar putea fi apreciată vinovăția), ci ca o reflectare a unui complex de atitudini sau stări de conștiință a subiectului față de valorile sociale ocrotite de legea penală, unde se poate deduce faptul că aceasta include și alte procese psihice specifice (motivul și scopul).

Trebuie specificat, în opinia noastră, că între vinovăție și latura subiectivă a infracțiunii există o legătură de la parte la întreg, fără ca acestea să se identifice totalmente.

Autorii A. Borodac, V. Bujor, S. Brînză, T. Carpov, C. Florea, V. Florea, V. Lungu și I. Macari identifică situația responsabilității penale în raport cu faptele bazate pe vinovăție - pe care persoana este capabilă să le dirijeze în mod conștient. [7, p. 112]

C. Mitrache indică și la analiza responsabilității - condiție de existență a subiectului activ al infracțiunii. Așa încât pe această bază, s-a decis că responsabilitatea este aptitudinea persoanei de a-și da seama de faptele sale, de semnificația socială a acestora, precum și de a-și putea determina și dirija în mod conștient voința în raport cu aceste fapte. [8, p. 102] Mai mult decât atât, G. Antoniu (*Vinovăția penală* - 1995) constată că obiect al cunoașterii făptuitorului îl mai poate constitui și anumite forme de descriere ale normei de incriminare. [9, p. 117] Nu susținem pe deplin această formulare științifică, deoarece aceasta contravine, în opinia noastră, principiului răspunderii penale subiective (*cogitationis poena nemo patitur*). Or, rolul important pe care îl acordă legea penală manifestărilor exterioare (obiective) exclude posibilitatea condamnării unei persoane

pentru gândurile sale, oricât de periculoase ar fi. Deci, în esența sa, vinovăția exprimă *raportul dintre conduita individului și relațiile sociale ocrotite de lege și încălcate de subiect, poziția acestuia în raport de exigențele specifice pe care le presupune traiul oamenilor în societate*. Ea, în funcție de fapta concretă, cu toate circumstanțele de executare, poate fi mai complexă decât procesele psihice care declanșează respectiva acțiune cauzală, iar alteori - mai limitată.

F. Streteanu consideră că proba factorului intelectual nu ridică probleme, mai ales în ceea ce privește situațiile existenței unor elemente descriptive, explicite, folosite în norma de incriminare. [10, p. 47] De aceea, susținem mențiunea că printre elementele care fac parte din obiectul cunoașterii sunt acele stări, situații, împrejurări din realitatea obiectivă de care depinde caracterul penal al faptei, adică se are în vedere cunoașterea faptei concrete, raportată la elementele modelului legal. Iar acestea, la rândul lor, pot fi elemente esențiale - cerințe obligatorii ale conținutului normei de incriminare, elemente neesențiale - cerințe de evaluare. Însă și cele din urmă, uneori, pot avea caracter esențial asupra aprecierii faptei sau la aplicarea pedepselor.

În context, stabilim că vinovăția apare ca un concept de gen, ce cuprinde intenția și culpa ca specii ale sale, adică (după cum se invocă în literatura de specialitate românească) *vinovăția cuprinde, în ansamblul ei, procesele psihice care stau la baza relației dintre autor și acțiunea (inacțiunea) care produce un rezultat, dorit, nedorit, dar acceptat, prevăzut sau previzibil*. Deci, concepția psihologică a vinovăției și-a demonstrat limitele în fundamentarea și explicarea proceselor psihice în raport cu cunoașterea sau conștientizarea ilicitului penal la comiterea infracțiunii, ale culpei penale - ca formă a vinovăției, în special referitor la forma fără prevedere (neglijența) a acesteia.

În doctrina RM se include și a patra trăsătură a infracțiunii și anume: *fapta să fie pasibilă de pedeapsă penală pe lângă ilegalitatea penală, vinovăție și grad prejudiciabil al faptei*. În viziunea noastră, această trăsătură de bază a subiectului infracțiunii, persoană fizică, constituie, de fapt, un temei sau o premisă a întregului aspect subiectiv al infracțiunii.

I. Macari susține că latura subiectivă a infracțiunii este evaluată și ca fiind și o atitudine psihică a persoanei sau o activitate psihică față de fapta săvârșită, fiind una strâns legată de aceasta și care reprezintă o unitate indisolubilă a proceselor psihice - *intelectual, volitiv*, cât și de cel emoțional. [11, p. 122] Vinovăția nu constituie starea sau însușirea psihicului, ci reprezintă atitudinea psihică a persoanei față de actul său de conduită infracțională. Astfel, reiese că persoana nu poate fi recunoscută vinovată în afara faptei sau independent de fapta socialmente periculoasă și

prevăzută de lege ca infracțiune. În context, se apreciază aceasta nu numai din perspectiva unei noțiuni psihologice, dar și social-politice, adică atitudinea negativă față de principiile morale și interdicțiile juridice, valorile sociale ocrotite de legea penală.

A. Mariș apreciază aspectul distinct al vinovăției penale ca trăsătură a infracțiunii și ca subelement al laturii subiective a infracțiunii. [12]

M. Grama și S. Botnaru, în cadrul cercetărilor științifice desfășurate operează cu aprecieri asupra imposibilității imputațiunilor infracțiunilor comise cu vinovăție dublă asupra participației penale la rezultatul infracțional mai grav. [13]

1.2. *Cercetarea vinovăției penale prin intermediul studiilor desfășurate în alte state.* V. Iacușin [14] susține că pentru o apreciere veritabilă a vinovăției este necesară clarificarea diverselor ei aspecte, și anume cele filozofice, sociale și psihologice, care vor ajuta la evaluarea conținutului ce o compun și a formelor de manifestare a lor. Astfel, bazele social – psihologice ale elementelor vinovăției le constituie aspectul intelectual, volitiv și afectiv. Psihicul omului nu este altceva decât conștiința acestuia, care bineînțeles este una diametral opusă materiei sau factorilor externi ori sociali.

În viziunea noastră, Ț. Țereteli într-un mod eronat a expus opinia că o excludere totală a răspunderii infractorului ar rămâne ca una nejustificată, deoarece, se lasă nesancționate gândurile infracționale. [15, p. 57] Considerăm că printr-o asemenea apreciere s-ar constata o contradicție principiului legalității incriminării, precum și principiului *cogitationis poenam nemo patitur* (*gândurile nu sunt pedepsite*). Or, aceasta dacă s-ar da prioritate doar intenției infracționale și nu faptei efectiv comise. În asemenea situații, se apreciază corect că prioritate de apreciere se dă concepției legiuitorului, și nu conștientizării faptuitorului. În același context, s-a apreciat că eroarea de drept nu schimbă forma și conținutul vinovăției, deoarece prioritate se dă concepției legiuitorului, și nu conștientizării faptuitorului. Susținem că anume această abordare a problemei ar corespunde cel mai bine gradului de pericol social manifestat de către persoană la comiterea infracțiunii.

În doctrina rusă s-a încercat o interpretare teoretică a problemei de conștientizare a ilegalității penale a faptei infracționale și, în acest sens, au fost apreciate mai multe situații. În opinia autorului I. Dolgova [16, p. 90], în prima situație când se încalcă o altă normă prin care legiuitorul prevede o pedeapsă mai ușoară decât cea care și-a reprezentat-o, s-a apreciat că trebuie să se pornească de la rațiunile tentativei pentru infracțiunea mai gravă, adică pentru fapta pe care și-a reprezentat-o, menționându-se astfel că: *doar într-o asemenea ipoteză s-ar putea da prioritate deplină și*

adecvată intenției infracționale. Tot în același context se mai apreciază și că în situația când se încalcă mai multe norme de incriminare sancționarea în totalitate, de asemenea, să se refere la o tentativă, apreciindu-se ca în situațiile expuse, sancțiunea este oricum una mai ușoară decât fapta reprezentată. Tot în baza aceluiași raționament s-a apreciat că astfel are loc prezența unui concurs de norme în planul conștiinței persoanei, unde, din păcate, supraviețuiesc anume acelea pentru care există ilicitul penal. Iar acest lucru oricum nu schimbă forma și construcția vinovăției penale ca atare. Într-o asemenea situație sancționarea va avea loc după regulile tentativei și a concursului de infracțiuni.

F.W. Bless [17, p. 457, 205], G. Mandler [18, p. 121] consideră că conștiința este un proces psihic care presupune o cunoaștere, o înțelegere sau o reprezentare, precum și o activitate intelectuală sau psihică ori o cunoaștere imediată în baza unui minim etic comun valabil pentru întreaga societate. Se menționează că aceasta este de atenție, efort, clarificare și înțelegere sau un sentiment de responsabilitate morală, precum și sentiment al valorii.

Cercetătorul J. Carbonnier [19] consideră că doctrina juridică franceză, fără a consacra o definiție a culpei, adică a vinovăției în general, s-a limitat a releva elementele constitutive ale conținutului ei, elemente în funcție de care se poate concepe cu ușurință o accepție a noțiunii și care constau în: fapta materială și ilicită generatoare de prejudicii, factorul psihologic exprimat prin manifestarea de voință a autorului și elementul imputabilității conducerii, autorului acesteia.

Se știe că, într-o anumită viziune, elementul fundamental al vinovăției îl constituie voința conștientă a subiectului, acesta ar fi acel *quid* în jurul căruia se valorizează procesele componente ale vinovăției, în această concepție voința este privită ca un impuls volitiv, ca un impuls conștient de a acționa sau de a nu acționa. Dacă voința presupune un proces volitiv conștient, înseamnă că n-ar putea fi considerate acte voite de subiect acele acte automate, reflexe, instinctive sau din obicei și care nu par a fi supuse unui control al conștiinței (de pildă, actul reflex al făptuitorului care, împins înapoi în momentul când trenul pornește în viteză, lovește o persoană din spate ori sparge un obiect de valoare). Aderând la o atare poziție, în doctrina germană actele instinctive, reflexe, automate sunt considerate ca neavând la bază o voință conștientă și, ca atare, nu au relevanță penală. Tot astfel, în cazul omisiunilor determinate de uitare (de ex. chirurgul care uită în corpul pacientului un tampon de vată) nu există o voință conștientă, o dirijare conștientă a manifestării exterioare, în cazul omisiunii prin uitare psihicul agentului a rămas inactiv, pasiv, astfel că nu s-ar putea justifica tratarea omisiunii ca un act conștient (Massari).

În așa fel, inacțiunea a fost definită ca nerealizarea unei acțiuni posibile pe care subiectul avea obligația juridică de a o realiza sau ca neefectuarea unei acțiuni așteptate din partea unei persoane.

2. Concept și reglementări asupra vinovăției penale. Interpretări istorice și sistematice este structurat în cinci paragrafe, inclusiv concluziile capitolului respectiv al tezei.

Se constată că, deși se produsese o evoluție a raporturilor privind modul de reparare a unei daune, nu avusese loc trecerea completă la compoziția legală căci, unele acte ilicite rămase sub regimul dreptului de răzbunare, iar altele - supuse compoziției voluntare.

Importanța acestei evoluții se relevă și sub alt aspect: statul începe să fie preocupat nu numai de faptele ilicite care lezau ordinea publică, ci și de cele care aduceau atingere persoanelor particulare și, în acest fel, își însușește dreptul de a pedepsi autorii delictelor comise.

Pe cale de consecință, delictele devin publice și nu victima va fi cea care îl va pedepsi pe autor - fie exercitând dreptul de răzbunare, fie răscumpărându-l - ci statul, persoana prejudiciată având doar posibilitatea de a cere o indemnizație.

2.1. Vinovăția penală în antichitate. În contextul concepției animiste existente la popoarele primitive se considera că tot ce este însuflețit - posedă un suflet sau spirit, fie că acesta este un obiect, o plantă sau un animal. Toate acestea, la rândul lor, erau socotite drept cauză a rezultatului care era susceptibil de răspundere. În asemenea mod, pasibilitatea de pedeapsă se extindea nu numai asupra omului, dar și asupra animalului ori crengii unui copac, unei pietre sau cuțit etc. Fapta ilicită în această societate era nu numai identificată, dar și explicată prin intervenția forțelor supranaturale, care ar acționează prin ființe umane, animale, obiecte etc. Această cauzalitate mistică era extinsă și pe plan obiectiv. Or, în așa fel, la producerea rezultatului era implicat și grupul social din care făcea parte făptuitorul actului socialmente periculos. La unele popoare era concepută și posibilitatea răspunderii generațiilor viitoare (de exemplu, în Cărțile Sfinte se amintește despre răspunderea care ar apăsa asupra urmașilor până la a 7-a generație). [9, p. 18]

Practici ale acestor concepții primitive s-au păstrat până în zilele noastre la unele popoare. De exemplu, la unele triburi din Africa - uciderea soțului era atribuită soției, dacă nu era identificat alt vinovat, aceasta era supusă unor ritualuri purificatorii sau expiatorii. [20, p. 12]

Totuși, chiar din timpul antichității, filosofii și juriștii s-au străduit să găsească un temei subiectiv al răspunderii penale și să-l fundamenteze științific. [21, p. 7] Printre învățații vremii, Aristotel probabil era primul, care a acordat o atenție deosebită aspectului psihologic - ca obiect de studiu

aparte, unde a încercat să demonstreze corelația dintre suflet și trup. Tot el mai considera că omul, spre deosebire de celelalte ființe vii, are rațiune, iar aceasta, la rândul ei, constituie factorul determinant al acțiunilor lui. Platon considera că sufletul individului constituie doar o continuare a sufletului omenesc (etern), menționând, în acest sens, că el este constituit și presupune următoarele trei începuturi: intelectual (conștient), afectiv (impulsiv) și volitiv (volitional, de voință). [22, p. 232-241]

2.2. *Vinovăția penală în epoca medievală.* Asupra dimensiunii subiective a infracțiunii s-au expus gânditorii sau filosofii acelor vremuri. De exemplu, într-un text al lui Augustin se arată că *nu există infracțiune fără un fapt voluntar*. După Gratian elementele voinței sunt: *libertatea și intenția*, iar în lucrările lui Thomas d'Aquino se insistă asupra *voinței rele (malitia) ca bază a răspunderii penale*.

Cu toate că aceste concepte expuse asupra vinovăției infracțiunii, răspunderea penală încă deseori se mai extindea de la autorul faptei și asupra membrilor familiilor acestuia, aplicându-se astfel fie asupra ascendenților, fie a descendenților și a soțului celui vinovat.

Referitor la conceptul vinovăției penale din cadrul laturii subiective a infracțiunii, sunt cunoscute diferite forme ale ei, cum ar fi intenția și imprudența. Mai existau după cum s-a arătat și unele începuturi ale dimensiunii subiective, de exemplu, întâmplarea. Deși se delimitau între ele aceste modalități de comitere infracțiunii, diferite aspecte și dimensiuni subiective ale faptei, acestea toate nu influențau asupra calificării sau asupra limitelor de pedeapsă. La acea etapă istorică mai predomina încă principiul răspunderii penale obiective, adică se judeca nu după motiv, ci după rezultat. Referitor la stadiile sau etapele săvârșirii infracțiunii, din acele timpuri menționăm, că pentru simpla intenție de comitere a infracțiunii, singură prin sine, persona nu putea fi trasă la răspundere penală. Cu toate acestea erau pedepsiți infractorii care au manifestat doar o simplă intenție de a omorî pe țar sau stăpân, sau pentru neapărarea stăpânilor în caz de nevoie. Și aceasta din urmă, mai *poate fi calificat drept un aspect tipic și concret al răspunderii obiective*.

Pentru a exprima ceea ce astăzi se înțelege ca vinovăție penală atunci, în perioadele menționate în izvoarele dreptului penal român, se mai foloseau în textele incriminatorii și alte noțiuni sau alte expresii omologe acesteia cum ar fi: *pofta inimii, nesocotința, greșeala, dinadinsul sau înadins: gândul și cugetarea, necugetarea, de buna voie, fără voie, păzind prilej, cu știință, cu neștiință, cu pricepere, cu nepricepere, cu nebăgare de seamă, cu rea credință, cu lenevire, cu scopul, din pizmă etc.*

2.3. *Vinovăția penală în epoca modernă.* A treia perioadă de dezvoltare a dreptului (etapa maturității, adică un drept general pentru tot imperiul)

trebuie de apreciat dezvoltarea dreptului statal. Apariția acestuia are loc la începutul (sec. XV) în Anglia, Germania în (sec. XVII), Rusia în (sec. XVIII), în România în (a doua jumătate a sec. XVIII.). La această etapă a dreptului în genere, sau a dreptului penal în special, la acest stadiu se utilizează deja procedee sau metode și tehnicile legislative mai complicate (complexe) la care se atribuie: componența de infracțiune (conținutul infracțional), prezumția nevinovăției, sau cum ar fi de exemplu stările afective la comiterea infracțiunii etc. [23, p. 220].

În Epoca Ilumiiniștilor conceptul culpabilității penale a fost o necesitate istorică a omenirii, impusă de sarcinile pe care le ridica în fața sa dezvoltarea și agravarea treptată în societate a fenomenului criminal. La apariția conceptului modern al culpabilității penale au contribuit în mod indirect și insuficiențele, limitele sau neajunsurile dreptului penal și ale științei penale din sec. XVII și XVIII. Până în sec. XVIII se vorbea despre *dolus* sau factorul de legătură între elementul moral și culpabilitate, totodată se mai vorbea și despre culpă, dar culpabilitatea se ignora cu desăvârșire [24, p. 254].

Sub influența doctrinei școlii clasice infracțiunea-infracțorul-pedeapsa și responsabilitate penală erau tratate ca niște entități abstracte, fără însă a se lua în considerare condițiile concrete ale vieții sociale și astfel nu s-a mai putut face față sarcinilor crescânde la dezvoltarea ritmurilor tot mai înalte a fenomenului criminal [25, p. 48-49].

În această perioadă intenția era delimitată deja în una premeditată și spontană, de asemenea, se deosebea și intenția săvârșită cu sânge rece și cea săvârșită în stare de afect. În așa fel legea acelor timpuri mai prevedea și pedeapsă pentru vinovăția neintenționată, adică în forma imprudenței.

2.4. Vinovăția penală în reglementările contemporane vizează două subcompimente.

2.4.1. Vinovăția în legislațiile penale contemporane. Dezvoltarea dreptului modern a constituit un progres al omenirii în general, dar și un teme esențial pentru dreptul contemporan.

În domeniul dreptului penal și al politicii penale sistemele eclecticice au avut ca mișcări de orientare ideologică ce au existat și unele dintre ele mai sunt și astăzi actuale. De exemplu: neoclasicismul și neopozitivismul sau școala italiană (*Terza scuola*), școala sau doctrina politico-criminală, școala pragmatică, școala umanistă, școala unitară și curentul tehnico-juridic, doctrina apărării sociale și “noii” apărării sociale, neo-clasicii și școala sociologică.

Ideea necesității de apărare socială, ca justificare a pedepsei și deci, ideea de bază și a „noii” apărării sociale nu a apărut numai la reprezentanții antropologiei criminale și ai școlii pozitivistice italiene, ci și la unii dintre

promotorii școlii pozitivistă italiene și a școlii sociologice [25, p. 82].

Atragerea persoanelor nevinovate la răspunderea penală cel mai des era efectul eronat sau predispozanțial al probelor acumulate. Însă în practica organelor de drept erau răspândite pe larg activități de obținere a recunoașterii vinovăției. Tendința de a *smulge* de la victimă recunoașterea de comitere a unei așa-numite infracțiuni dădea posibilitate, în mod formal, de a respecta principiul vinovăției.

Din punct de vedere al calității dreptului penal, în instituția vinovăției penale sunt importante nu aspectele sau întâmplările faptice, cu toate că ele sunt sau pot fi unele evidente. Or, tocmai de aceea în acest fel ar mai fi util și necesar ca să se invoce aspectele teoretice și normative de încălcare a principiului vinovăției.

Evoluția de la norme rezolutorii spre norme derivate ale răspunderii a fost impulsionată, în parte, de creșterea aprecierii unui postulat evident: Dreptul penal trebuie să pedepsească numai pe cei vinovați. Dacă *vinovați* ar fi fost cei care pe bună dreptate ar fi putut fi acuzați din punct de vedere moral pentru acțiuni ilegale, principiul pedepsirii celor vinovați, și numai a celor vinovați, ar putea genera o perspectivă unificatoare asupra răspunderii penale. Noua abordare a vinovăției o considerăm prezentată sugestiv în paragraful extras din opinia lui Davis. În cazul în care acuzatul nu este *capabil din punct de vedere legal să comită o infracțiune*, nici în sensul moral al termenului nu ar putea exista vreun *vinovat*. În mod similar, nu ar exista vinovăție nici atunci când avem un temei de înlăturare a răspunderii penale sau a o cauză care înlătură caracterul penal al faptei.

Această nouă perspectivă cere să percepem conceptul de *vinovăție* sau de *culpabilitate* mai degrabă din punct de vedere moral decât descriptiv. Dacă *vinovăția* și *culpabilitatea* se referă doar la *mens rea* descriptive au la starea mintală cerută în definiția infracțiunii, argumentul opiniei Davis poate fi acceptat cu greu. Pentru a obține această nouă viziune a dreptului penal, noțiunea de *vinovăție* ar trebui să devină sinonimă cu sensul moral mai larg al *culpabilității* sau *învinovățirii* pentru acțiunea ilegală.

2.4.2. *Conceptul vinovăției în diferite sisteme de drept și în doctrina românească.* În toate jurisdicțiile vinovăția s-a instaurat definitiv ca un *garant minim al unei răspunderi penale juste*, ca un postulat al justiției modeme. *Vinovăția* s-a afirmat ca un *fundament moral al răspunderii penale* care este înțeleasă, în general, ca o *atitudine intelectuală (psihologică sau psihică)* a delincventului față de *fapta săvârșită și consecințele acesteia, conținutul căreia însă nu este constant*, de altfel, ca și termenii utilizați de la stat la stat pentru a desemna această categorie controversată a dreptului penal.

O lipsă a unei definiții legale a vinovăției în codurile lor penale au demonstrat tradițiile juridice ale statelor, și de data aceasta. Nici CP al RM nu definește expres această stare a psihicului uman în momentul săvârșirii infracțiunii, prezentându-ne o definiție negativă.

Se acordă o atenție deosebită vinovăției în *dreptul penal german* și cel *austriac*, normele penale fiind interpătrunse de acest concept extrem de disputat în doctrină, în care se întâlnesc definiții ale vinovăției bazate pe ambele teorii — *psihologică* și *normativă*

Vinovăția în statele *Common Law* este desemnată prin termenul *mens rea*, care înseamnă o stare de spirit, intenție vinovată. Termenul respectiv se utilizează în două sensuri distincte: într-un sens, care ar fi unul normativ, expresia comportă ideea blamării, vinovăției necesare pentru condamnare și că nu este răspundere penală fără vinovăție; într-un alt sens, descriptiv, prin *mens rea* se înțeleg diferite stări de spirit - intenția, imprudența, care trebuie constatate la făptuitor pentru ca fapta să fie calificată drept infracțiune. Confuzia generată de acest sens dublu al *mens rea* nu a fost înlăturată nici de legiuitorii din statele dreptului comun, care au omis definirea elementului psihic în legile penale sau l-au tratat într-un mod ambiguu.

În SUA această încurcătură în terminologie a fost înlăturată odată cu CP model, care a servit exemplu pentru legile și codurile penale ale multor state americane, care folosește totodată un număr limitat de termeni. Secția 2.02. a CPM (*Condiții generale ale vinovăției*) reglementează condițiile minime ale vinovăției. Cu excepția celor menționate în Secția 2.05., o persoană nu este vinovată de săvârșirea unei infracțiuni dacă ea nu a acționat intenționat (cu scop), cu bună-știință, din imprudență sau din neglijență, după cum legea o poate cere față de fiecare act al infracțiunii. CPM, spre deosebire de situația anterioară din *Common Law*, vine cu o analiză mai fină a formelor de vinovăție, clasificându-le în patru categorii asemănătoare cu cele din statele dreptului continental.

Știința dreptului penal din România și, de fapt, legislația a îmbrățișat teoria psihologică în fundamentarea vinovăției penale. Așa încât, limitează analiza vinovăției la acele procese psihice ale subiectului care trezesc ideea infracțională, impulsionează la acțiune, dirijează și controlează, activitatea fizică însăși [26, p. 15].

După o altă concepție, întregul conținut al vinovăției ar fi acoperit numai de procesele psihice intelective ale infractorului, iar voința se referă doar la activitatea fizică a persoanei [27, p. 300-301].

După o a treia părere oarecum deosebită în această materie, vinovăția, pe lângă factorii intelectual și volitiv, mai cuprinde în conținutul său și scopul infracțiunii, iar elementele componente ale vinovăției se manifestă nu numai față de faptă și urmările sale, ci și față de relațiile sociale apărute

de legea penală și violate prin infracțiunea comisă [28, p. 98].

În opinia noastră, s-ar impune o definiție mai nuanțată a vinovăției penale, decât cele existente: vinovăția urmează a fi apreciată ca un ansamblu de raporturi psihice ale subiectului infracțiunii sau, care preced și însoțesc fapta la momentul comiterii infracțiunii, fie sub forma intenției sau a culpei, gradul și intensitatea acestora, precum și a praeterintenției, atât în raport cu caracterul ilegal al legii al faptei sale penale comise, cât și față de relațiile sociale ocrotite de legea penală, adică gradul prejudiciabil al faptei comise sau urmările ei socialmente periculoase. Iar în ceea ce privește aspectul de calificare corectă și de profilaxie asupra infracțiunilor în general este foarte importantă și aprecierea motivului și scopului infracțional. În ceea ce ne privește susținem opinia că și mobilul este dincolo de limitele vinovăției ca element secundar a laturii subiective a infracțiunii. Însă aceasta nu înseamnă că el trebuie studiat izolat de aceasta.

3. Conceptul, natura și esența vinovăției penale cuprinde cinci paragrafe, structurate în mai multe subcompartimente. Se realizează o analiză detaliată și complexă a noțiunii infracțiunii și a trăsăturilor esențiale ale acesteia, pentru a se ajunge la descrierea vinovăției penale – ca trăsătură definitorie a infracțiunii.

În context, sunt analizate *principiul legalității incriminării, principiul caracterului personal al răspunderii penale, principiul legalității răspunderii penale și temeiul subiectiv al acesteia.*

3.1. Conceptul vinovăției penale. Dacă facem careva aprecieri asupra vinovăției penale la unele *aspecte sau referiri asupra vinovăției penale* s-a susținut că vinovăția penală din punct de vedere *al formei*, aparține *fenomenelor juridice*, din punct de vedere al fondului, s-a susținut că ar aparține fenomenelor psihice. Este evident că suportarea sau retrăirea vinovăției este legată de formarea la personalitatea umană a normelor morale de comportare, odată cu dezvoltarea personalității.

3.1.1. Teorii cu privire la natura și esența vinovăției penale. Procesele psihice componente ale vinovăției se desfășoară ca orice proces psihic, în forul lăuntric al subiectului și devin relevante prin manifestările exterioare ale acestuia. Aceste procese psihice ale vinovăției nu prezintă un conținut specific ele merită să fie cunoscute chiar într-o formă sumară, atât sub aspect neuro-fiziologic cât și psihologic. Aceasta fiind necesar pentru a avea o imagine completă asupra acestor procese și a evalua mai corect complexitatea vieții psihice individuale, varietatea legăturilor și a corelațiilor care formează substratul acestor procese și care se pun în mișcare prin luarea deciziei agentului de a acționa și a trece la executarea hotărârii.

În viziunea modernă a teoriei psihologice, autorul faptei nu mai poate fi

privit numai ca un factor cauzal, producând orbește modificări în lumea exterioară ci și ca o persoană responsabilă, capabilă să-și dea seama de ceea ce face și să-și dirijeze voința în cunoștință de cauză. În acest mod, răspunderea penală se subiectivizează sau se umanizează, apare ca o consecință a unei manifestări umane conștiente. Și în acest mod societatea poate să acționeze mai eficient și în cunoștință de cauză asupra acestuia, dacă nu spre a-l transforma complet, atunci cel puțin pentru a obține de la acesta o mai bună folosire a însușirilor cu care a fost dotat, respectiv pentru a evita repetarea răului produs societății. În același mod este privită și o justificare rațională a pedepsei care s-ar aplica făptuitorului. Concepția reîntregește și edifică scopul pedepsei, prevenirea infracțiunilor care ar putea duce la evitarea sancțiunilor exagerate, ceea ce ar duce la determinarea infractorilor periculoși să se abțină de la săvârșirea infracțiunii, ori să se adapteze cerințelor societății. În acest mod s-ar mai evita și intimidarea exagerată a unor membri a societății, s-ar atenua în mod hotărâtor măsurile de pedeapsă aplicate doar în raport cu gravitatea faptei și vinovăția agentului. Deoarece o persoană nevinovată nu poate fi pedepsită, în același timp, pedeapsa nu poate depăși măsura faptei și a vinovăției, în sens contrar, sancțiunea penală nu poate acționa eficient asupra colectivității (prevenție generală) sau asupra condamnatului (prevenție specială).

3.1.2. Noțiunea vinovăției penale. Deși doctrina română s-a situat în mod consecvent pe terenul teoriei psihologice a vinovăției, considerăm că s-a menționat just că ar fi preferabilă adoptarea teoriei normative.

În context, considerăm că vinovăția urmează a fi definită în mod normativ ca fiind *acea atitudine psihică a persoanei infractorului în raport cu caracterul ilicit și socialmente periculos al faptei infracționale comise referitor la care persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau a admis în mod conștient survenirea lor sau dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate ori nu-și dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă.*

3.2. Structura vinovăției penale. Factorul intelectual exprimă conștiința autorului față de caracterul antisocial și imoral al faptei și al consecințelor acesteia. Ea presupune două elemente: prevederea efectelor posibile și reprezentarea, concretă sau abstractă, a legăturii firești dintre faptă și rezultat. Așadar, atitudinea conștientă a omului față de conduita sa rezidă în

cunoașterea urmărilor acțiunii sau inacțiunii, sau cel puțin, în exist posibilității de a le conștientiza [31, p. 115-119].

Dacă însă, persoana în ca nu a putut și nu a trebuit să prevadă rezultatele activității sale, ea nu va fi în culpă și deci, nu va răspunde nici penalmente și nici civilmente.

Preveziunea - ca factor intelectual al infracțiunii, presupune o prevedere bazată pe cunoașterea unor legi sau legități obiective, a unor fenomene existente, dar neconstatate încă experimental, fenomene și evenimente ce urmează să se producă, sau a tendinței generale de dezvoltare a unui proces sau sistem.

Factorul volitiv se manifestă prin libertatea individului de a alege între mai multe conduite posibile, alegere ce rezultă în urma parcurgerii celor două faze ale procesului volitiv, deliberarea și decizia.

Considerăm că nu se poate pune semnul egalității între dorință (aspect volitiv) și cunoaștere (aspect intelectual) în general. Nu orice cunoaștere se transformă în dorință, însă orice dorință la rândul ei, constituie și implică o cunoaștere, și aceasta deoarece, înainte ca dorința să se transforme într-un motiv nemijlocit al comportării, iar apoi într-un scop, ea este mai întâi apreciată de către om. În cursul acestei aprecierii, de regulă se aduc argumente “pro” și “contra”, adică, în sensul realizării sau nerealizării actului infracțional. Această etapă a actului de voință constituie cea a deliberării sau a luptei motivelor. La etapa luptei motivelor sau cea a dezvoltării motivației are loc și selectarea propriu-zisă din totalitatea mobilurilor interne care pot fi unele conștiente sau inconștiente, a mobilului primar sau predominant [35, p. 543-550].

Vorbind despre *procesele psihice emotive sau afective*. *Conceptul și esența responsabilității reduce la comiterea infracțiunii* constatăm și apreciem faptul că legea a admis și a consacrat, de regulă, două stări proprii individului: starea de normalitate și anormalitate din punct de vedere psihic, adică starea opusă responsabilității este starea de iresponsabilitate.

3.3. *Vinovăția în cadrul conceptului de infracțiune și al normei de incriminare* este constituit din 2 subparagrafe.

3.3.1 *Vinovăția penală – trăsătură esențială a infracțiunii*. În general, în teoria dreptului penal și în diferite legislații, infracțiunea este privită din două puncte de vedere și anume: ca fenomen social sau ca fenomen juridic. Deci, orice infracțiune este o faptă socială caracterizându-se pe de o parte; datorită materialitatea și rezonanța socială, și de asemenea aceasta mai tulbură și ordinea socială, iar pe de altă parte, exprimă o anumită poziție a făptuitorului față de societate (fiind un act de conduită social). S-a apreciat corect faptul că infracțiunea mai poate fi examinată sub alte aspecte: material (obiectiv), social și juridic.

O prima sarcina care revine teoriei generale a infracțiunii este aceea de a defini conceptul de infracțiune. De-a lungul timpului au fost elaborate numeroase definiții, care sunt însă susceptibile de a fi clasificate in doua mari categorii: definiții formale și, respectiv, definiții materiale (substanțiale). Clasificarea definițiilor infracțiunilor în *formale* și *materiale* nu epuizează întregul domeniu al acestora, căci, de mai multe ori, autorii recurg la o definiție mixtă ce conține deopotrivă elemente de ordin material și de ordin formal.

Definiția infracțiunii cuprinde trăsăturile esențiale și în același timp generale comune tuturor infracțiunilor, trăsături prin care aceasta se distinge de faptele neincriminate, precum și de faptele prevăzute în alte norme juridice decât cele penale. Chiar dacă în normele penale de incriminare este definită fiecare infracțiune în parte, aceasta nu permite cunoașterea noțiunii de infracțiune, deoarece nu pot fi desprinse din conținutul unei infracțiuni trăsăturile comune tuturor infracțiunilor. Din definiția infracțiunii se deduc cele trei trăsături esențiale ale acesteia: faptă periculoasă pentru societate, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală [32, p. 577-580].

Comiterea faptei cu vinovăție presupune că în orice act de activitate infracțională, pentru ca o faptă să fie relevantă pentru legea penală, nu este suficient ca ea să fi fost material săvârșită de vreun individ, ci mai trebuie ca ea să poată fi atribuită sau imputată acestuia. Adică să-i aparțină lui și să fi fost voită de el. Ceea ce leagă un act de o activitate infracțională de autorul ei material, este tocmai voința acestuia. Aceasta, la rândul ei, nu este însă privită ca fiind existentă sau producătoare de consecințe penale, decât atunci când s-a manifestat într-un mod liber. Or, o manifestare liberă, la rândul ei, nu este posibilă fără o manifestare de conștiință. Așadar, fapta presupusă ca infracțiune, în sensul legii penale, trebuie să fie săvârșită cu voință și conștiință, adică cu vinovăție [34, p. 283-285].

3.3.2 Vinovăția penală - temei subiectiv al incriminării și al răspunderii penale. Principiul de bază al justiției penale se exprimă astfel: răspunderea penală nu trebuie să existe în afara unei încălcări de drept imputabile (vinovate, răspunzătoare sau învinovățite). Așadar, în baza principiului legalității incriminării și pedepsei, nici o faptă nu poate fi considerată infracțiune, dacă, respectiv, nu va exista o lege prin care să se prevadă expres acest lucru (*nullum crimen sine lege*) și nici o sancțiune penală nu poate fi aplicată, dacă ea nu era prevăzută de lege pentru fapta comisă (*nulla poena sine lege*). Principiul legalității incriminării și pedepsei presupune că *nici o faptă nu poate fi considerată ca infracțiune dacă nu există o lege care să prevadă acest lucru și nici o sancțiune penală nu poate fi aplicată, dacă ea nu era prevăzută de lege pentru fapta comisă.*

Legalitatea incriminării și a pedepsei este una dintre cele mai importante limitări ale lui jus puniendi, ea reprezentând principala garanție a securității juridice a cetățeanului în fața dreptului penal. În acest sens s-a menționat că *acest deziderat de securitate presupune, în mod necesar, posibilitatea oricărei persoane de a cunoaște, anterior comiterii, faptele care constituie infracțiuni și sancțiunile aplicabile în cazul săvârșirii lor* [10, p. 47.].

Prevederea faptei de către legea penală este prima condiție de existență a oricărei infracțiuni. Or, aceasta decurge din principiul legalității incriminării. De aceea, în absența acestei condiții, fapta nu poate constitui infracțiune. Iar corespondență între trăsăturile faptei concrete și modelul abstract (tip) prevăzut în norma de incriminare, este cunoscută în doctrină sub denumirea de tipicitate. O altă condiție a legalității incriminării o constituie imperativul *lex scripta*, prin care se limitează, în principiu, sfera izvoarelor dreptului penal la actele normative și se exclud izvoarele nescrise. Totuși, imperativul de securitate juridică pe care principiul legalității este chemat să-l garanteze, nu poate fi realizat doar prin simpla existență a unei norme care incriminează anumite fapte, chiar și dacă aceasta este într-o formă scrisă. Ea trebuie să mai îndeplinească o condiție suplimentară, și anume acea condiție de a fi redactată cu suficientă claritate (*lex certa*), astfel încât orice persoană să își poată da seama dacă o acțiune sau inacțiune intră sub imperiul ei [10, p. 49.]. Claritatea textului de incriminare constituie o altă cerință fundamentală ce decurge din principiul legalității, alături de previzibilitatea legii. Potrivit jurisprudenței CtEDO, în cauzele în care este incident art. 7 din Convenție, principiul legalității nu este satisfăcut prin simpla existență a unei norme de incriminare, ci aceasta trebuie să mai fie una accesibilă.

3.4. Vinovăția în cadrul conceptului de conținut al infracțiunii. În ceea ce privește vinovăția penală, aceasta nu există ca ceva în sine, ci este strâns legată de o anumită persoană concretă, care trebuie să posede o anumită vârstă, să fie responsabilă și să acționeze în anumite condiții subiective, de asemenea, concrete. Astfel că numai indivizii pot fi subiecți ai acțiunii sau inacțiunii or, numai individul percepe, gândește, hotărăște și exercită impulsuri intenționate.

Considerăm corectă aprecierea că, dacă trăsăturile generale permit distingerea infracțiunii de alte fapte umane neprevăzute în nici o normă juridică sau de cele prevăzute în alte norme decât cele penale, nu înseamnă că se cunoaște din ce se compune o infracțiune, care este structura ei. Suntem de părere că *trăsăturile* (de fapt, caracteristicile) privesc cele patru elemente ale infracțiunii, deoarece dacă acestea sunt comune sau tipice oricărei infracțiuni, caracteristicile lor sunt cele în baza cărora se distinge o infracțiune de orice altă infracțiune fie din aceeași grupă fie din altă grupă,

precum și de o faptă neincrimată.

Ca trăsătură esențială a infracțiunii trebuie să se constate că fapta care constituie elementul material al infracțiunii a fost săvârșită cu vinovăție în forma cerută de lege pentru existența acelei infracțiuni. Acest fapt presupune că poate să existe vinovăție în general, ca trăsătură esențială a infracțiunii, fără să existe vinovăție ca element al conținutului infracțiunii [29, p.120.]. Astfel în cazul infracțiunilor pentru a căror existență este necesară vinovăția sub forma intenției, dacă fapta este săvârșită din culpă nu există elementul subiectiv, deși există vinovăția - trăsătură esențială a infracțiunii [30, p. 121].

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Concluzii generale:

1. *Problema științifică importantă soluționată prin intermediul tezei de doctorat elaborate* constă în fundamentarea unei concepții clare asupra vinovăției penale, fapt care determină identificarea acesteia în cadrul dimensiunii subiective de ansamblu a infracțiunii, iar prin acestea și dezvoltarea sistemului de reglementare a vinovăției – ca semn al infracțiunii și element al conținutului infracțiunii, oferindu-se posibilitatea unei eficiente aplicări a cadrului normativ în materie de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite și în limitele vinovăției admise.

2. Elementul subiectiv se găsește într-o unitate dialectică cu elementul obiectiv al infracțiunii, iar stabilirea vinovăției constituie momentul final al identificării conținutului concret al infracțiunii săvârșite. Tipicitatea presupune în egală măsură un element obiectiv și un element subiectiv.

3. Constatarea că fapta săvârșită întrunește elementele constitutive ale unei infracțiuni prezumă, în același timp, constatarea vinovăției făptuitorului, iar persoana nu poate fi recunoscută vinovată în afara faptei sau independent de fapta socialmente periculoasă și prevăzută de lege ca infracțiune.

4. Mobilul și scopul infracțiunii influențează în toate cazurile asupra formării rezoluției și asupra gradului de pericol social concret al faptei comise, dar acestea se află dincolo de limitele vinovăției.

5. Latura subiectivă a infracțiunii este concepută nu ca o simplă atitudine psihică concretă față de faptă și urmări, ci ca o reflectare a unui complex de atitudini sau stări de conștiință a subiectului față de valorile sociale ocrotite de legea penală, incluzând și alte procese psihice specifice.

6. Vinovăția exprimă, prin esență, raportul dintre conduita individului și relațiile sociale ocrotite de lege și încălcate de subiect, poziția acestuia în

corelare cu exigențele specifice pe care le presupune traiul oamenilor în societate.

7. În cazul infracțiunilor comise prin inacțiune sau omisive, dar și celor comise din culpă, vinovăția urmează să se fundamenteze în baza concepției normative.

8. Pentru existența vinovăției este necesară atât intenția sau culpa, alături de cele trei condiții esențiale pe care le impune teoria normativă: responsabilitatea, cunoașterea antijuridicității faptei și exigibilitatea unei conduite conforme normei juridice.

9. Identificarea vinovăției prin raportare numai la caracterul imputabil al ilicitului nu putea să acopere multitudinea de aspecte sub care se pot produce delictel, fapt care a impus elaborarea unui alt criteriu pentru stabilirea vinovăției.

10. În statele Common Law - vinovăția este desemnată prin termenul *mens rea*, care presupune *o stare de spirit*, intenție vinovată. Termenul *mens rea* se utilizează în două sensuri distincte: normativ și descriptiv.

11. Știința dreptului penal din România, ca de fapt și legislația a îmbrățișat teoria psihologică în fundamentarea vinovăției penale.

12. Prin noțiunea de faptă ilicită nu se percepe aspectul de conștientizare a ilegalității faptei sale în plenitudinea sa, dar nici ceea ce privește conștientizarea gradului de pericol social al faptei sale.

13. S-ar impune o definire mai nuanțată totuși a vinovăției, ca fiind un ansamblu de raporturi psihice ale subiectului infracțiunii sau, care preced și însoțesc fapta la momentul comiterii infracțiunii, fie sub forma intenției sau a culpei, gradul și intensitatea acestora, precum și a praeterintenției, atât în raport cu caracterul ilegal al legii al faptei sale penale comise, cât și față de relațiile sociale ocrotite de legea penală, adică gradul prejudiciabil al faptei comise sau urmările ei socialmente periculoase.

14. Regimului vinovăției prezumate sunt supuse infracțiunile de responsabilitate strictă și absolută. Infracțiunile de responsabilitate absolută sunt cele când acuzatului nu i se permite să se disculpe arătând că el nu a comis nici o greșeală.

15. Nu se poate pune semnul egalității între dorință (aspect volitiv) și cunoaștere (aspect intelectual) în general.

16. Eroarea de drept penal a fost definită ca o falsă cunoaștere a realității naturale sau normative ori ca o discordanță între cunoaștere și obiectul acesteia. Și în acest sens, s-a susținut corect că eroare nu se confundă cu ignoranța, deoarece ultima presupune absența cunoașterii vreunui element, eroarea, la rândul ei, presupune o cunoaștere deformată asupra acestuia.

17. Eroarea de drept nu schimbă forma și conținutul vinovăției, deoarece prioritate se dă concepției legiuitorului, și nu conștientizării făptuitorului.

18. În cazul infracțiunilor comise prin acțiune sau comiseive într-un mod intenționat, vinovăția urmează să fie fundamentată după conceptul teoriei finaliste.

19. Diferențierea gradului de pericolozitate socială a faptelor antisociale este evidențiată de către societate și prin sancțiunile care se prevăd pentru săvârșirea lor. În opinia noastră, acesta mai este unul relevant și la aprecierea gradului și formei de vinovăție penală.

20. Activitatea psihică a persoanei legată de săvârșirea faptei constă dintr-un complex de stări de conștiință specifice care preced și însoțesc actele exterioare (acțiune sau omisiune) și care sunt dirijate în vederea producerii anumitor urmări periculoase sau chiar dacă nu sunt dirijate într-o anumită direcție, produc astfel de urmări, datorită ușurinței sau neglijenței.

Recomandări:

1. Definirea normativă a vinovăției penale, dar nu numai a modalităților ori formelor de manifestare.

2. Pentru lipsa unor confuzii și erori de ordin aplicativ, se impune precizarea, în art. 16¹ CP al RM a faptului că faptele comise din imprudență sunt considerate infracțiuni doar în cazul în care sunt prevăzute în mod expres în Partea specială a CP.

3. Redefinirea principiului caracterului personal al răspunderii penale.

4. Denirirea, în CP al RM, a principiului vinovăției penale.

5. A atribui cazul fortuit la categoria cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei.

Recomandări cu caracter de *lege ferenda*:

1. Definirea normativă a vinovăției penale, dar nu numai a modalităților ori formelor de manifestare.

2. Pentru lipsa unor confuzii și erori de ordin aplicativ, se impune precizarea, în art. 16¹ CP al RM a faptului că faptele comise din imprudență sunt considerate infracțiuni doar în cazul în care sunt prevăzute în mod expres în Partea specială a CP.

3. Redefinirea principiului caracterului personal al răspunderii penale.

4. Denirirea, în CP al RM, a principiului vinovăției penale.

5. A atribui cazul fortuit la categoria cauzelor care înlătură caracterul penal al faptei.

Recomandări cu caracter de *lege ferenda* în CP al RM:

ARTICOLUL 6.

Principiul caracterului personal al răspunderii penale

Nici o persoană nu poate fi trasă la răspundere penală pentru o infracțiune comisă de o altă persoană și nici nu poate fi obligată la executarea unei sancțiuni penale aplicate altuia.

ARTICOLUL 6/1

Principiul vinovăției

1) Persoana este supusă răspunderii penale și pedepsei penale numai pentru fapte săvârșite cu vinovăție.

2) Este supusă răspunderii penale numai persoana care a săvârșit cu intenție sau din imprudență precum și cu vinovăție dublă o faptă prevăzută de legea penală

ARTICOLUL 16¹

Vinovăția penală ca trăsătură a infracțiunii

Vinovăția penală este acea atitudine psihică a persoanei infractorului față de caracterul ilicit și socialmente periculos sau prejudiciabil al faptei infracționale

ARTICOLUL 16²

Vinovăția penală ca proces psihic

1) Atitudine psihică a persoanei infractorului care a comis fapta cu vinovăție se manifestă a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil și ilicit al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau a admis în mod conștient, survenirea acestora, sau dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic sau sineîncrezut că ele vor putea fi evitate ori deși nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale și nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, trebuia și putea să le prevadă.

2) Faptele comise din imprudență sunt considerate infracțiuni doar în cazul în care sunt prevăzute în mod expres în Partea specială a prezentului Cod.

ARTICOLUL 20

Exclus.

Capitolul III

CAUZELE CARE ÎNLĂTURĂ CARACTERUL PENAL AL FAPTEI

ARTICOLUL 40²

Fapta săvârșită fără vinovăție (cazul fortuit)

Fapta se consideră săvârșită fără vinovăție dacă persoana care a comis-o nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile și, conform circumstanțelor cauzei, și nici nu trebuia sau nu putea să le prevadă.

Recomandări cu caracter de *lege ferenda* în CP al României:

ARTICOLUL 15¹

Vinovăția penală ca trăsătură a infracțiunii

Vinovăția penală este acea atitudine psihică a persoanei infractorului față de caracterul ilicit și socialmente periculos sau prejudiciabil al faptei infracționale.

Planul de cercetări de perspectivă include următoarele repere:

1. Răspunderea penală pentru infracțiunile comise din imprudență (culpă).
2. Praeterintenția (infracțiunea cu două forme de vinovăție).
3. Eroarea și influența ei asupra vinovăției penale.
4. Motivele infracțiunii și influența lor asupra vinovăției și răspunderii penale.

BIBLIOGRAFIE

1. Pop T. Drept penal comparat. Partea generală. Vol. II. Cluj: 1923.
2. Buzea N. Infracțiunea și culpabilitatea. Doctrină, legislație, jurisprudență. Alba Iulia: Tipografia "Sabin-Solomon", 1944.
3. Dongoroz V. Drept penal (reeditare). București: 2000.
4. Oancea I. Drept penal. Partea generală. București: Ed. Lumina Lex, 1999.
5. Biro L. Drept penal. Partea generală. Cluj: Universitatea "Babeș-Bolyai", 1971.
6. Basarab M. Drept penal. Partea generală. Vol. I. Iași: Ed. Fundației „Chemarea”, 1996.
7. Borodac A., Bujor V., Brînză S. et. al. Drept penal. Partea generală. Chișinău: Ed. „Știința”, 1994.
8. Mitrahe C. Drept penal român. Partea generală. Ediția. a III-a adăugită și revizuită. București: Casa de editură și presă „Șansa”, 1997.
9. Antoniu G. Vinovăția penală. București: Ed. Academiei Române, 1995.
10. Streteanu F. Drept penal. Partea generală. București: Ed. „Rosetti”, 2003.
11. Macari I. Drept penal. Partea generală. Chișinău: 1999.
12. Mariș A. Drept penal (legea penală, teoria infracțiunii, participația penală). Chișinău: 2002.
13. Grama M., Botnaru S. Participația la infracțiunile săvârșite cu vinovăție dublă. În: Revista Națională de Drept, 2003, nr. 5.
14. Якушин В. И. Ошибка и значение ее установления в уголовном праве. Казань: Изд. Казанского Университета, 1988.
15. Церетели Ц. Причинная связь в уголовном праве. Москва: 1963.
16. Долгова И. А. Социально-психологическая сторона подростковой преступности. Москва: 1981
17. Willington Bless F. The psychic aspects of the compromise. 1967.
18. Mandler G. The quorelation of the penal guiltiness and the alarm of the sour. San-Francisco: 1975.

19. Carbonier J. Du sens de la repressions applicable aux complices selon. Article 59 du code penal. JCP: 1952.
20. Ursa V. Criminologie. Cluj-Napoca: Ed. Universității creștine “Dimitrie Cantemir”, 1994.
21. Mircea I. Vinovăția în dreptul penal român. București: Ed. Lumina Lex, 1998.
22. Statul. Culegeri în 3 volume. Moscova: 1971. Vol. 3.
23. Кашанина Т. В. Происхождение государство и права современные трактовки и новые подходы. Москва: Из. “Юристъ”, 1996.
24. Cioclei V. Mobilul în conduita criminal. București: Ed. All Beck, 1999.
25. Ursa V. Criminologie. Cluj-Napoca: Ed. Universității Creștine “Dimitrie Cantemir”, 1994.
26. Mircea I. Temeiul răspunderii penale în R.S.R. București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1987.
27. Petrovici S. Unele aspecte ale noțiunii de vinovăție în dreptul penal socialist. În: S.C.J., 1958, nr. 1.
28. Grigoraș J. Individualizarea pedepsei. București: Ed. Științifică, 1969.
29. Dongoroz V et. al. Explicații teoretice ale codului penal. Partea generală. București: 1966.
30. Bulai C. Drept penal. Partea generală. București: Ed. Universității din București, 1987.
31. Dan Georgian, Alexandru Mariș, Vinovăția penală-temei subiectiv ai incriminării și al răspunderii penale, în Simpozionul științific al tinerilor cercetători, Ediția a X-a (28-29 aprilie 2012), Editura ASEM, p. 114-125.
32. Dan Georgian, Vinovăția penală-trăsătură esențială a infracțiunii, în Materialele conferinței științifice internaționale „Contribuții științifice la edificarea și consolidarea statului de drept”, consacrată Jubileului de 70 de ani al profesorului universitar Gh. Costachi, din 3 mai 2011, mun. Chișinău, p. 577-586.
33. Dan Georgian, Caracterul personal al răspunderii penale-consecință a aspectului subiectiv al infracțiunii, în Materialele conferinței științifice internaționale „Contribuții științifice la edificarea și consolidarea statului de drept”, consacrată Jubileului de 70 de ani al profesorului universitar Gh. Costachi, din 3 mai 2011, mun. Chișinău, p. 495-506.
34. Dan Georgian, Vinovăția în cadrul conceptului de conținut al infracțiunii, în Materialele Conferința Științifică Internațională consacrată a 20 de ani de reforme economice din Republica Moldova din 23-24 septembrie 2011, p, 281 -287.
35. Dan Georgian, Provocarea ta intenția repentină sau afectivă, în Caietul Științific al sesiunii de comunicări științifice din 29-30 octombrie 2011, publicat în 2012 Chișinău, p.543-552.

ADNOTARE

Dan Georgian, „Vinovăția penală: concept și caracterizare”. Teză de doctor în drept.
Specialitatea științifică: 554.01 - Drept penal și execuțional penal.

Chișinău, 2016

Structura tezei: introducere, 3 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia compusă din 259 titluri, 139 pagini text de bază. Rezultatele sunt publicate în 8 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: latură subiectivă, dimensiune subiectivă, vinovăție, proces psihic, intenție, imprudență, praeterintenție, eroare, premeditare, motiv, scop.

Domeniul de studiu. Lucrarea aparține domeniului drept penal general, instituția vinovăției penale ocupând locul central în această abordare.

Scopul tezei constă în cercetarea vinovăției penale, prin identificarea locului acesteia în cadrul dimensiunii subiective de ansamblu a infracțiunii sau a laturii subiective a infracțiunii și analiza tuturor proceselor psihice caracteristice infracțiunii. **Obiectivele lucrării:** efectuarea unei sinteze asupra problemelor teoretice și ale celor practice legate de procesele subiective sau psihice ale persoanei infractorului la comiterea infracțiunii; elucidarea concepțiilor și școlilor care au predominat în anumite timpuri referitor la vinovăția penală; investigarea importanței dimensiunii subiective; cercetarea diferitor concepții contemporane sau încă actuale referitoare la vinovăția penală; identificarea unor dimensiuni ale vinovăției penale – în calitate de trăsătură de bază a infracțiunii și element al laturii subiective a infracțiunii, delimitarea de rigoare și interpretarea aferentă.

Noutatea și originalitatea științifică ar putea fi apreciate printr-o abordare nouă a conceptului de vinovăție penală în raport cu legislația în vigoare a României și, respectiv, încercarea de a realiza o cercetare sistematico-teoretică asupra dimensiunii subiective a infracțiunii, în ansamblu. Printre principalele rezultate științifice care indică la noutatea științifică a studiului realizat se înscrie: este necesară adoptarea teoriei normative; concepția psihologică a vinovăției și-a demonstrat limitele în fundamentarea și explicarea proceselor psihice în raport cu cunoașterea sau conștientizarea ilicitului penal la comiterea infracțiunii; pentru existența vinovăției este necesară atât intenția sau culpa alături de cele trei condiții esențiale pe care le impune teoria normativă: responsabilitatea, cunoașterea antijuridicității faptei și exigibilitatea unei conduite conforme normei juridice etc. **Problema științifică importantă** constă în fundamentarea unei concepții clare asupra vinovăției penale, fapt care determină identificarea acesteia în cadrul dimensiunii subiective de ansamblu a infracțiunii, iar prin acestea și dezvoltarea sistemului de reglementare a vinovăției – ca semn al infracțiunii și element al conținutului infracțiunii, oferindu-se posibilitatea unei eficiente aplicări a cadrului normativ în materie de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite și în limitele vinovăției admise.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Cercetarea se integrează generalității și principalității reglementării juridice în materia investigată, realizând o îmbinare a teoriei și practicii dreptului, pentru ca, în final, să se contribuie atât la clarificarea unor opțiuni, puncte de vedere doctrinare, discutabile, la înlăturarea soluțiilor jurisprudențiale eronate a unor probleme de drept, la realizarea unor practici judiciare unitare în materie, precum și la perfecționarea reglementărilor normative considerate necorespunzătoare.

Implementarea rezultatelor științifice. Concepțiile și concluziile de bază ale tezei au fost expuse prin conținutul mai multor lucrări științifice, constituind, în același timp, subiectul unor referate prezentate la conferințe științifice naționale și internaționale, precum și la ședințele catedrei Drept Public a ULIM în anii 2008-2012.

АННОТАЦИЯ

ЖЕОРЖИАН Дан. «Вина в уголовном праве: понятие и характеристика».

Диссертация на соискание у.с. доктора права. Научная специальность: 554.01 - Уголовное право и уголовно-исполнительное право. Кишинэу, 2016

Структура диссертации: введение, 3 главы, общие выводы и рекомендации, библиография, состоящая из 259 наименований, 139 страницы основного текста. Результаты исследования опубликованы в 8 научных работах.

Ключевые слова: субъективная сторона, объем вины, вина, психический процесс, умысел, неосторожность, двойная форма вины, ошибка, преднамеренность, мотив, цель. **Область исследования.** Работа относится к области общего уголовного права, и в данном исследовании институт виновности занимает центральное место.

Цель диссертации состоит в исследовании вины в уголовном праве путем выявления ее места в общем субъективном объеме вины в преступлении или субъективной стороны преступления и анализа всех психических процессов, характерных для данного преступления. **Задачи работы:** проведение синтеза теоретических и практических проблем, связанных с субъективными или психическими процессами личности преступника в совершении преступления; выявление понятий и школ, которые в определенные времена занимали основное место относительно вины в уголовном праве; исследование важности объема субъективной вины; исследование различных современных или еще актуальных концепций вины в уголовном праве; определение объема вины - как основного признака преступления и элемента субъективной стороны преступления, соответствующее разграничение и связанное с ним толкование.

Научная новизна и оригинальность. Среди основных научных результатов: необходимость принять нормативную теорию; психологическое понятие вины продемонстрировало свои пределы в основании и объяснении психических процессов в отношении знания или осознания незаконного характера своих действий в момент совершения преступления; для наличия виновности необходим умысел или небрежность наряду с тремя условиями, налагаемыми нормативной теорией: ответственность, знание противоправного характера действия и признания определенного поведения соответствующим правовой норме. **Важная научная проблема** состоит в обосновании четкой концепции уголовной вины, что определяет ее идентификацию в субъективной оценке преступления, и через эти разработки развитие системы регулирования вины - как признак преступления и элемент содержания преступления, предлагая возможность эффективного применения нормативно-правовой базы, относящейся к уголовной ответственности за совершенные преступления, в рамках допустимой виновности.

Теоретическая и практическая значимость исследования. Исследование объединяет общность и принципиальность правового регулирования в исследуемой материи, обеспечивая сочетание теории и практики права, способствуя уточнению некоторых вопросов, спорных доктринальных точек зрения, удалению ошибочных судебных решений по правовым вопросам; проведению судебной практики по аналогичным делам и совершенствованию неточных нормативных положений.

Внедрение научных результатов. Основные выводы диссертации были изложены в содержании нескольких научных работ, являясь предметом некоторых рефератов, представленных на национальных и международных научных конференциях, а также на заседаниях кафедры Публичного Права МНУМ в 2008-2012 годах.

ANNOTATION

Georgian Dan. "Criminal guilt: concept and characterization". PhD thesis in law. Scientific specialty : 554.01 - Criminal Law and Criminal Execution. Chisinau, 2016

Thesis structure: introduction, four chapters, conclusions and recommendations, bibliography consisting of 259 titles, 139 pages of basic text. The results are published in 8 scientific papers.

Keywords: subjective side, subjective dimension, guilt, psychological process, intention, reckless, dual form of guilt, error, premeditation, motive, purpose.

Field of study: The work falls within the general criminal law, where criminal guilt is being the central institution at this approach.

The purpose of the thesis is to research criminal guilt by identifying its place in the overall subjective dimension of the crime or the subjective side of it and analysis of all mental processes specific for the crime.

Objectives: carrying out a synthesis of the theoretical and the practical problems related to subjective or mental processes of the individual offender in the crime; elucidate concepts and schools that prevailed in certain times on criminal guilt; investigate the importance of the subjective dimension; researching different conceptions - contemporary or still current referring to criminal guilt; identifying dimensions of criminal guilt - as a basic feature of the crime and the crime element of the subjective side, the delineation of rigor and related interpretations.

Scientific novelty and originality could be appreciated by a new approach to the concept of criminal guilt in relation to the legislation of Romania, respectively, trying to achieve a systematic-theoretical research on subjective dimension of the offense as a whole.

Among the main scientific results pointing to a scientific novelty of the realised study sign: it is necessary to adopt normative theory; psychological concept of guilt demonstrated its limits in the foundation and explanation of mental processes in relation to knowledge or awareness of the illicit nature when committing an offense; guilt is necessary for the existence of such intent or negligence along with the three conditions imposed by normative theory: responsibility, knowledge of criminal nature of offense and chargeability for the behaviour as being compliant to legal norms etc.

Important scientific problem resolved by the content of the developed doctoral thesis is to substantiate a clear concept of criminal guilt, which leads to identify it in the subjective dimension of overall crime, and through these the development of the regulatory system of guilt - as a sign of offense and element of the criminal content, offering the possibility of an effective application of the regulatory framework relating to criminal liability for offenses committed within the limits of admitted guilt.

The theoretical significance and practical value of the work. The research integrates generality and principledness in legal regulation of the investigated matter, providing a combination of legal theory and practice, so that, ultimately, to contribute both to clarify some options, doctrinally questionable, remove erroneous judicial solutions of legal issues, in carrying out the uniform judicial practice and the improvement of normative regulations considered inadequate.

Implementation of scientific results. Concepts and the basic conclusions of the thesis were exposed by the content of several scientific papers constituting at the same time, the subject of papers presented at scientific national and international conferences, and also meetings at the Department of Public Law of the FIUM in 2008 -2012.

GEORGIAN Dan

**VINOĂȚIA PENALĂ: CONCEPT ȘI
CARACTERIZARE**

Specialitatea științifică: 554.01 – Drept penal și execuțional penal

Autoreferatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 3.02.2016.

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Coli de tipar: _____

Formatul hârtiei 60x80 ¹/₁₆.

Tirajul: 50 ex.

Comanda nr. ____.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. A. Mateevici, 60, Chișinău, MD-2016